

BULGÁRIA

A két nép barátságát szolgálva

SZTOJAN RADEV: BOLGÁROK ÉS MAGYAROK

Az Arany János is megénekelte csodaszarvas-legenda felidézésével kezdi Sztojan Radev a könyvét, amely szerint Hunor és Magor elrabolja Belár földjén Dul fejedelem két lányát, akik közül az egyik Hunor, a másik Magor felesége lett. E monda alapján a magyarok és bolgárok őseit rokoni kötelékek fűzték össze, minthogy a Belár név némely kutatók szerint a bolgár szó egyik változata.

Kétségtelen tény, hogy az ősmagyar és előbolgár törzsek a honfoglalás, illetve a bolgár államalapítás (681) előtt a Volga és Káma vidékén egymás szomszédságában éltek. A Balkán félszigeten megtelepülő előbolgárok azonban fokozatosan beolvadtak a már ott élő szláv törzsekbe, átvéve nyelvüket is, s így a feltételezett rokonságot a régmúlt homálya fedi.

A két nép sorsa különbözőképpen alakult az őshaza elhagyása után, habár bizonyos hasonlóságokat is megállapíthatunk, hiszen a bolgár nép is évszázadokon keresztül élet-halál harcot vívott két hatalmas ellenség — a bizánci császárság és a török birodalom — ellen, ahogyan népünk is a török és német ellen.

Sztojan Radev könyvében arra vállalkozott, hogy rövid összefoglaló képet adjon az olvasónak a két nép kapcsolatairól történelmük folyamán. Számunkra — az összegyűjtött adatokon kívül — azért is értékes ez a munka, mert újabb meggyőző bizonyítékul szolgál ahhoz a helyes történet szemlélethez, hogy egy nemzet történelmének egyetemes és valódi értékeit csak más népekével összevetve lehet igazán felmérni és értékelni. Múltunk értékelésének egyfajta kontrollja lehet egy-egy ilyen munka, amely felhívja a figyelmet, hogy ne egyoldalúan, magyar központúsággal ítéljük meg a történelmi eseményeket, hanem szélesebb összefüggésekben. A Monarchia 1877—78-as orosz—török háborúval kapcsolatos diplomáciájának negatív vonásai például a bolgár nép érdekeit is figyelembe véve, még inkább kiütököznek.

Ezt az igényt egyes kutatók már a múltban is megfogalmazták, de igazán csak népeink felszabadulása után válik uralkodó szemléletté. Wenzel Gusztáv történész az 1870-ben Bulgáriáról írt tanulmányának bevezető részében például e sorokat olvashatjuk: „Történelmünknek nehezebb feladatai közé tartozik azon szomszédok történetére nézve a szükséges tájékozottságot elérni, amelyek a török foglалás előtti időkben hazánkkal oly közeli viszonyban álltak... Szabadjon remélnem, hogy Bulgária egykori történetére nézve... a történelmi kutatás az eddiginél szerencsésebb eredménnyel fog fáradozni.”

Radev könyvének olvasásakor is érezzük, hogy milyen keveset tudtunk egymásról a múltban, s milyen sok még a közös tennivalónk.

A szerző 23 rövid fejezetben vázolja — főként magyar dokumentumok alapján — népeink kapcsolatát a legrégebbi időktől napjainkig. Könyve azonban lényegében három nagyobb összefüggő részre tagolható. Az első rész a középkori bolgár—magyar kapcsolatokkal foglalkozik; a második — ez a legnagyobb — a török elnyomás alatt szenvedő és küzdő bolgár—magyar kapcsolatokról található magyar anyagot (14. szá-

zad végétől 1877-ig); a harmadik pedig az ismét önálló Bulgáriával való kapcsolatainkat tartalmazza.

A középkort tárgyaló fejezetekben olvashatunk Cirill és Metód pannóniai tevékenységéről, valamint az itt élő szláv népekről a honfoglalás előtt. Megtudjuk, hogy 1187-ben — a közel 200 évig bizánci uralom alatt élő Bulgária önállóságának vissza-szerzéséhez — III. Béla Bizánc elleni győzelme is hozzájárult. Ugyanakkor később a magyar királyok — köztük Nagy Lajos is — indokolatlan erőfeszítéseket tettek a bogumilizmus nevű eretnokség letörésére, holott a török már határainkon dörömbölt.

1396-ban Bulgáriát leigázta az oszmán birodalom, s csaknem 500 évig szenvedett kegyetlen elnyomás alatt az ország. Hunyadi János 1444. évi sikertelen balkáni hadjárata után a bolgár nép egyre inkább Oroszország felé fordul, onnan várja szabadságát. A török elől sok ezer bolgár menekül magyar területre is. A Buda körül letelepültek kiváltságlevelet is kaptak, amit 1744-ben Mária Terézia megerősített. Nagy többségük a XVIII. század végén, a XIX. század első felében — a bolgár nemzeti megújodás idején — támogatta a hazai mozgalmat. A Pest-Budai Egyetemi Nyomdában számos bolgár könyvet adtak ki.

Több útleírást is ismertet a szerző, amelyek felhívták a magyar nép figyelmét a rabságban élő bolgár nép borzalmas helyzetére. Még a bújdosó Mikes Kelemen leveleiben is előfordulnak részletek Bulgáriáról. 1738. február 17-i keltezéssel Cserna Vodáról „utzáról utzára hordozott rabokról” ír.

Külön cím alatt emlékezik meg Radev a *Kossuth-emigráció bulgáriai fogadtatásáról*, és arról a hatásról, amit a bolgár politikai és kulturális élet fejlődésére gyakoroltak.

Az 1870-es évekig — a magyar emigránsok emlékiratain kívül — alig jelenik meg valami Bulgáriáról. A sajtóban közölt cikkek is kezdetben a bolgár folklórral, régi népszokásokkal, a bolgár népzenevel foglalkoznak, ez utóbbiról megállapítva, hogy az országban „legnagyobb számban vannak a fájdalom, szenvedést tárgyaló dalok”.

Az 1867-es kiegyezés után a magyar uralkodó osztály — a cári Oroszország balkáni terjeszkedésétől és a Monarchián belüli szlávok súlyának a megnövekedésétől félve — a korhadtt török birodalmat támogatta, és közömbös volt a bolgár nép sorsa iránt. Az enyhe érdeklődés is inkább a lehetséges befolyásra spekulált, bár a haladó személyek — mint Pulszky Ferenc — ekkor is nagy szimpátiával írnak a bolgár népről. A magyar szabadságharc cári csapatokkal történt leverése is hozzájárult természetesen, hogy a hazai közvélemény könnyen elfogadta a török orientációjú külpolitikát. Azt azonban a szerző is hangsúlyozza, hogy a cikkek ez időben ugyan törökbarát hangúak voltak, de nem bolgárellenesek.

Az 1876-os áprilisi felkelés idején a bolgár nép gyengén felfegyverezve (például cseresznyefa ágyúkkal) példátlan elszántsággal küzdött a török elnyomók ellen. A törökök azonban vérbe fojtották harcukat, kegyetlenül legyilkolva 30 000 férfit, nőt és gyermeket. A könyv ismerteti a Monarchia hivatalos diplomáciai jelentéseit is a felkeléssel kapcsolatban, majd pedig külön fejezetben szól a korabeli magyar sajtó visszhangjáról. Idézi a Jókai szerkesztette „A Hon” 1876. június 13-i számának a cikkét, amely első oldalon ad hírt Hrisztó Botev költőről (a bolgár Petőfi), aki 200 fős szabadcsapatával átkelt a Dunán a felkelők támogatására. A törökök vérengzéséről csaknem minden magyar újság beszámol. Leközlök például a nemzetközi vizsgáló bizottság jelentését, a Pesti Naplóban pedig Victor Hugo nyilatkozatát.

Az 1877—78-as orosz—török háború sajtóvisszhangja a már említett okok miatt azonban szegényes. Annál örvendetesebb, hogy Arany János Péven ostroma alkalmával „Plevna”, majd pedig a háborút lezáró berlini kongresszus idején „Civilizáció” címmel verset írt.

A háború eredményeként Bulgária visszanyerte önállóságát. A következő évtizedekben azonban mindkét nép történetében előtérbe került a német orientáció. A két világháború között ugyan intenzív kapcsolatok alakulnak ki a kultúra, a tudomány és a művészet különböző területein, amit olyan nevek jeleznek mint Bartók Béla, Moravcsik Gyula, Knieszsa István, Fehér Géza, Györffy György. A népeink közötti

őszinte barátság és sokoldalú együttműködés igazi képviselője és majd hordozója azonban a múlt század végétől a munkásosztály lesz. A Bolgár Kommunista Párt 1919-ben örömmel üdvözölte a Tanácsköztársaság kikiáltását hazánkban, a második világháború végén pedig a felszabadult Bulgária I. hadserege is részt vett hazánk felszabadításában.

A könyv utolsó fejezetében a *szocializmust építő népeink közötti* politikai, gazdasági, kulturális, tudományos és művészeti *kapcsolatokról* felsorolt imponáló adatok tanúsítják, hogy az igazán sokoldalú együttműködés, a kölcsönös megismerés és barátság korszakához most érkeztek el népeink.

Sztojan Radev könyve a szakmai igényesség mellett élvezetes stílusú olvasmány is. Külön értéke, hogy a bolgár—magyar kapcsolatok művelőit további kutatásokra ösztönzi. Bevezetőjében azt írja: „Szeretném, ha könyvem elősegítené a bolgár és a magyar nép kapcsolatainak, közös harcainak a vizsgálatát.” Ugyancsak a bevezetőben olvashatjuk, hogy a két nép közel másfél évezredes művelődési kapcsolatait kisérlő meg áttekinteni. A valóságban azonban kutatásai nem csupán e témára korlátozódnak, hanem gyakran átrándul a politikai és gazdasági kapcsolatok területére is.

Kapcsolataink egyes korszakait ábrázolva helyesen fordított a szerző nagyobb figyelmet az elmúlt évszázadokra — különösen a török elnyomás alatti időszakra —, hiszen ez kevésbé ismert számunkra, mégis szívesen olvastunk volna bővebben a XX. századi, mindenekelőtt a felszabadulás utáni évtizedek gazdag kapcsolatairól. Reméljük, hogy ez újabb műveinek lesz a tárgya.

A szerző — aki Magyarországon tanult és a budapesti Bolgár Kulturális Központ igazgatója — könyvével és egész munkájával példamutatóan szolgálja a két nép barátságát. (*Gondolat, 1977.*)

PÁSZTOR IMRE

Népi groteszk

JORDAN RADICKOV: ZŰRZAVAR, JANUÁR — KÉT DRÁMA

Két ember — több ember — áll, jön-megy a színpadon és beszél. Egymás mellé. Közlésük célja, hogy mondanivalójuk lényegének közölhetetlenségét bizonyítsa. Amit ők — egymástól — nem tudhatnak meg. A közönség viszont, az egymáson elcsúszó szavakból, a többszörösen visszaverődő, gellert kapott értelemről igen.

Két ember — több ember — áll, jön-megy a színpadon, s körülöttük a tárgyi világ rekvizítumai. Meghatározott célú rekvizítumai. De attól, hogy kézbe veszik őket, attól, hogy ott vannak, ahol vannak, úgy használják őket, ahogy használják, e meghatározott cél furcsamód meghatározatlanná, meghatározhatatlanná válik. Vagy nagyon is meghatározottá, mert funkciójuk a mindközönségesen meghatározottal szemben annak épp az ellenkezőjére fordul. S így — közvetve — mélyebb síkon épp a dolgok lényegét fejezi ki.

Körülbelül ez a groteszk színpadi technika.

Veszélyes technika — személytelenítve tárja fel a kapcsolatok — ember és ember, tárgy és ember kapcsolatának — magvát. Vagy torzulását. Vagy hiányát. Mint a kórboncnok, vagy mint a sebész ként.

Aki a szikével nem bánik biztosan, ne is vegye kézbe. Aki hozzáértéssel forgatja, lelke rajta: így olyasmit is láttathat, amit a hagyományos eszközökkel csak sejtetni lehet.

A szike nem ismer érzelmet. Nyilván ezért van az, hogy a groteszk színmű